

DOI: 10.31866/2616-745X.13.2024.306860
УДК 341.238:[001.82:303.4

ПРОБЛЕМИ ТА РИЗИКИ МЕТОДОЛОГІЇ КОНТРАФАКТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Ратніков Максим Ігорович

*Кандидат політичних наук, старший викладач,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8066-2527>,
e-mail: mratnikov@vu.edu.ua,
Черкаський національний університет
ім. Богдана Хмельницького, бул. Шевченка, 81,
Черкаси, Україна, 18031*

Надіслано:

13.11.2023

Рецензовано:

30.11.2023

Прийнято:

15.12.2023

Для цитування:

Ратніков, М.І., 2024. Проблеми та ризики методології контрафактичних досліджень у міжнародних відносинах. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 12, с.46-56. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.13.2024.306860>.

Метою цієї статті є аналіз методів побудови досліджень у політичній сфері міжнародних відносин. Також у роботі розглядаються два підходи до вивчення історичних подій та дій країн на міжнародній арені. Перший підхід наголошує на тому, що відсутність випадку у статистиці не означає, що він не міг мати місце в реальності. Рішення країни та події можуть залишатися недостатньо задокументованими через бажання зберегти конфіденційність, обмежену інформацію або те, що події розвиваються в реальному часі. Цей підхід наголошує на необов'язковій прив'язці до офіційних звітів і статистики. Другий підхід вказує на проблему статистичної зацикленості на конкретних подіях і підкреслює важливість аналізу інших обставин, які могли б вплинути на результат. При цьому дослідники повинні визначити, чому виникла саме така ситуація, а не інша можлива.

За допомогою корпоративного та критичного методу зроблено висновок, що деякі ризики обох підходів включають у себе складність визначення об'єктивності та переконаності в результаті аналізу. Перший підхід може призвести до невпевненості в тому, що сталося, тоді як другий – ставити під

сумнів припущення про відповідність випадку. Дослідження порівнюваних випадків часто підкреслює важливість адекватного контролю факторів та встановлення умов для порівняння.

Ключові слова: гіпотеза; контрафактуали; методи аналізу міжнародних відносин; проблеми політичної статистики; стратегії досліджень.

Вступ

У сучасній теорії міжнародних відносин існує тенденція появи дедалі більшої кількості умовних контрафактичних припущень. Зазвичай вони виражаються у логічній формулі: «Якби було так, що А існувало, то це було б так, що В». Наприклад, у роботі класика політичної теорії ХХ століття Г. Люберта (Luebbert, 1987) це продемонстровано таким висловом, як «без капіталістичного досвіду комуністична політика була б чимось іншим, якби вона взагалі виникла». Таким чином, з наукового погляду, контрафакти сприяють приросту знань у теорії міжнародних відносин про події, яких насправді ніколи не було. Як правило, це відбувається тоді, коли загальний набір даних невеликий, і, оскільки вчені часто використовують контрафактичний аргумент при оцінці або обґрунтуванні причинно-наслідкових гіпотез, важливо зрозуміти, що тягне за собою ця дослідна стратегія для сучасної наукової думки.

Ми використовували у роботі метод компаративного аналізу як ключ, спрямований на порівняння різних методів та підходів до використання контрафактичних досліджень у міжнародних відносинах. Його мета – виявлення переваг, недоліків та можливих ризиків. Шляхом порівняння різних процедур можна встановити, які підходи можуть бути більш ефективними чи дійовими в різних сценаріях та контекстах міжнародних відносин.

Також використовувався критичний аналіз – обґрунтування критичних поглядів на використання контрафактичних досліджень у міжнародних відносинах. Він включає в себе ідентифікацію та аналіз методологічних обмежень, спірні питання щодо достовірності, ефективності та етичних аспектів застосування такого підходу, а також спрямований на розуміння обмежень та недоліків контрафактичних досліджень як методу в контексті міжнародних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Незважаючи на те, що перша велика робота із питань статистики в політичних науках датована 1933 роком (Gosnell, 1933), проблеми, підняті в ній, не змінювалися вже практично 100 років, і тому сучасні вчені змушені тією чи іншою мірою повторювати логіку. Так, у статті Д. Капочча та Р. Келемена (Sarocchia and Kelemen, 2007) реконструюється концепція критичних точок,

обмежується сфера її застосування та даються методичні рекомендації щодо її використання в історичному та міжнародному інституційному аналізі. На їх думку, непередбачені обставини є ключовою характеристикою критичних моментів, а тому у аналізі непередбачених чинників та їх впливу необхідні контрфактичні міркування та методи оповідання. Нарешті, автори звертаються до конкретних питань шляхом порівняння критичних моментів.

Ми не можемо не згадати новаторський внесок Р.Лебоу (Lebow, 2000), який стверджує, що різниця між так званими фактичними та контрфактичними аргументами надто перебільшена. Обидва аргументи зрештою спираються на якість своїх припущень, логічний ланцюжок, що пов'язує причини з результатами, та їх відповідність наявним доказам. Методи контрфактичного експериментування мають бути порівнянними з цілями, для яких вони використовуються. Р.Лебоу пропонує три варіанти використання контрфактичних аргументів та уявних експериментів та вісім критеріїв, що відповідають контрфактуалам правдоподібного світу.

З ним не згодні Г. Кінг та Л. Цзен (King and Zeng, 2006). Вони підкреслюють, що небезпека контрфактичних уявлень полягає в тому, що істотні висновки, зроблені на основі статистичних моделей, які добре відповідають даним, виявляються заснованими на гіпотезах, прихованих у зручних припущеннях моделювання, які не готові захищати.

І звісно, ми можемо виділити найбільшу роботу з цієї теми, в якій вона досить докладно розглядається як стратегія контрфактичного аргументу, пов'язана з методами перевірки гіпотез (Fearon, 1991).

Виокремлення не розв'язаних раніше частин загальних проблем. Існуючі стратегії застосування надають мало надійних засобів виявлення крайніх контрфактів у міжнародних відносинах, тому потрібно систематизувати досягнення вчених для вирішення цієї проблеми.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає в оцінці недоліків та переваг застосування методу контрфактичного аргументу у рамках міжнародних відносин.

Формулювання завдань статті. Для успішного досягнення мети необхідно вирішити деякі завдання: описати суть методу, систематизувати його ризики та дослідити його переваги. Вирішення цих завдань має дозволити успішно досягти заявленої мети.

Виклад основного матеріалу дослідження

Сучасна наукова культура стверджує, якщо політологічний матеріал у сфері міжнародних відносин і містить якісь методологічні вказівки, вони

полягають у тому, що дослідники, які використовують контрфактичні аргументи для підтримки гіпотез, повинні показати, що саме вони роблять із метою, та зробити свої аргументи якомога більш перевіреними.

Складність полягає у тому, що за умови існування контрфактичної гіпотези щодо того, як політика А стала причиною події В, експериментальний контроль і просте відтворення неможливе. Це призводить до двох інших менш надійних способів «емпіричної» перевірки такого припущення:

1. Необхідно уявити відсутність фактора А, після чого перевірити, чи могла статися подія як прямий наслідок у цьому контрфактичному випадку;

2. Вчені можуть шукати інші фактичні випадки, які в суттєвих відносинах нагадують такий, що розглядається, за винятком того, що в деяких із цих випадків А відсутня (або має інше значення). У такій процедурі перевіряється зв'язок між появою А та В як невід'ємних елементів у наборі реальних випадків.

Одним із найпоширеніших реальних прикладів підходу № 1 є припущення політичного неореалізму. «Міжнародні структурні, а не внутрішньополітичні фактори виступають основними причинами зовнішньої політики» (Fearon, 1991). Існує величезна кількість робіт, в яких автори намагаються довести твердження, що будь-який режим однієї і тієї ж країни зробив би, по суті, такий самий зовнішньополітичний вибір (Grynaviski, 2013). Робиться це за рахунок посилань на певне коло досліджень.

Якість цих робіт є дуже важливим моментом для нашої логіки. У багатьох випадках автор цієї статті стикався з тим, що ці посилання абсолютно марні і не мають ніякої конструктивної критики. Це може бути через: власні думки авторів; упередженості, які прямо впливають на їхню інтерпретацію, що може призвести до спотворення фактів; неповну картину (Harvey, 2015).

Часто ці автори пишуть, чому вони обирають таке формулювання теми, але не зазначають, чому вони не обирають інші. Вони нерідко використовують не тільки застарілі, а й просто неперевірені дані. І що найголовніше – у роботах не вказується залежність від джерел фінансування.

Вчений, який використовує підхід № 2, шукатиме випадки держав як зі схожими, так і з різними структурними позиціями, як у держави А з метою зібрати банк даних, а потім перевіряти вибірку на предмет зв'язку між структурним становищем та аналогічною зовнішньою політикою.

У дослідницьких контрфактичних стратегіях типу № 2 автор підтримує одну причинну гіпотезу, посилаючись на інші закони, закономірності чи принципи, які розглядаються як такі, що наділені певною незалежною достовірністю у міжнародних відносинах. Цей підхід теж має низку проблем, на які звернемо увагу нижче.

Значним мінусом є те, що якщо у вас немає випадку у статистиці, то це не означає, що він не міг мати місце в реальності. Якщо певної події або реакції держави не було зафіксовано в статистиці або політичних документах, це не обов'язково означає, що така подія не відбувалася. Зовнішні події складаються з безлічі факторів і можуть бути складними, а іноді і непередбачуваними.

Коли аналізується діяльність країни на міжнародній арені, може статися так, що певні реакції чи рішення цієї країни не мають чіткого відображення в офіційних звітах або статистиці. Наприклад, якщо мова йде про реакцію країни на економічні санкції інших держав, можуть виникнути ситуації, коли певні дії чи рішення залишаються прихованими або недостатньо задокументованими.

Це може бути спричинено бажанням держави зберегти конфіденційність певних політичних кроків, стратегічних обговорень або інших факторів. Також імовірно, що деякі реакції або рішення просто ще не були виявлені через обмеженість інформації або те, що події можуть розвиватися в реальному часі, і інформація про них ще не була оприлюднена.

Інша складність цього підходу – статистична зацикленість на події. Іншими словами, пояснюючи, чому сталася певна історична подія В, не можна не пояснити, чому сталася саме така ситуація, а не будь-який інший можливий варіант. Це призводить до того, що багато історико-політологічних робіт, заснованих на аналізах із використанням контрфактичних тверджень, залишають без уваги інші важливі обставини, які могли б мати вирішальний характер.

На відміну від підходу № 2, першому не потрібно безпосередньо посилатися на будь-які інші принципи, щоб підтримати гіпотези. Значення має лише сила асоціації між реальними випадками. Із цього погляду, перевірка гіпотези здається лише опосередковано емпіричною, оскільки підтвердження, що забезпечується нею, залежить головним чином від інших теорій, що підтверджуються емпіричними даними, отриманими при порівнянні реальних випадків.

Це був короткий огляд приватних ризиків, а тепер нам слід зробити спробу детальнішого аналізу спільних видів ризиків вищезгаданих підходів.

Головний ризик у підході № 1 очевидний і формулюється питанням: «як ми можемо знати, що сталося б із будь-яким ступенем упевненості?». Тоді як у підході № 2 виражається: «як ми можемо бути впевнені, що цей випадок

підходить?». Останнє зустрічається частіше, бо питання статистики легше контролювати.

У методологічних працях із міжнародної політики часто підкреслюється адекватна сумісність кількох випадків і те, чи виконується припущення за інших рівних умов. Основна ідея полягає в тому, що вимірювані змінні (наприклад, політичні рішення із приводу війни, економічні показники, соціокультурні чинники) можуть бути краще порівнювані та аналізовані, якщо дослідники спробують усунути або контролювати фактори, які можуть впливати на результати, і створяться умови, в яких можна порівнювати.

Через важливість цього моменту все більше вчених схильні скептично ставитися до великих порівняльно-історичних робіт, ґрунтуючись на тезі, що поза рамками вузьких тематичних досліджень неможливо пояснити політичні ймовірності та модальності, оскільки статистично неможливо довести або спростувати такі рідкісні політичні явища, як «стратегія першого удару» (Greenstein, 1998; Sylvan and Majeski, 1998).

Дані ніяк не відповідають на можливе класичне питання: «як поведи-лися б державні діячі, якби вважали, що оборона має перевагу перед нападом?». У 80-ті роки ХХ століття із цього приводу знімали телевізійні серіали, але політична наука не може так чинити, тому що в контрафактичній стратегії немає надійного формального критерію для виміру ризику помилки.

У багатьох випадках неможливо створити ідеальний альтернативний сценарій, що був би ідентичний поточному. Оскільки немає можливості спостерігати результати альтернативних сценаріїв, важко визначити, наскільки точно розрахунки контрафактичної стратегії відповідають дійсності, тому є велика залежність від правдоподібності аргументів про те, що сталося б.

Водночас прихильники контрафактичних способів, будуючи свою захисну аргументацію, стверджують, що будь-який статистичний коефіцієнт свідчить про силу зв'язку, а не ймовірність її надійності. Слабкий зв'язок не означає, що він недійсний. Причини не слід відхиляти на підставі слабого зв'язку (їх навіть не слід відхиляти, якщо зв'язок незначний), тому що ефекти можуть підсумовуватись у довгостроковій перспективі.

Якщо в роботі продемонстровано значення для коефіцієнтів і ймовірностей, а також чіткі інструкції про те, як вони їх розраховали, така робота, за умови надання даних, може стати претендентом на наукову значимість. Бо це дозволить іншим дослідникам перевірити свої розрахунки.

Критику такого захисту називають небезпечною тенденцією, комбінацією претензії епістатичного знання на універсальність та авторитарність проектування. «Заяви про універсальність застосування політичних гіпо-

тез та відмову визнавати будь-який інший спосіб здаються властивими більше для релігій, ніж для відтворюваного знання» (Scott, 1998).

«Вчені даних» просто не визнають ідею, що не всі політичні факти піддаються кількісному оцінюванню. Культурні аспекти політичної поведінки, включаючи цінності, переконання, ідеологію та інші аспекти, не завжди можна виміряти числами, але вони мають важливий вплив на політичний процес (Marten, 2018). Політичні обряди, символи та жести також можуть бути важливими для розуміння політичних подій, і їх неможливо виміряти кількісно.

Досить іронічно, що існуючі дослідження критиків контрфактичних стратегій показують, що там, де стереотипний політичний шаблон застосовується із найбільшою пунктуальністю, з'являється провал схеми. Цей факт скептики пояснюють тим, що будь-який великий політичний процес чи подія неминуче виявляться складнішими для відображення та відтворення, ніж схеми, які вчені можуть розробити для них перспективно чи ретроспективно.

Структури статистики у вигляді Н0 (фундаментальна гіпотеза) та Н1 (альтернативна гіпотеза) констатують факти та ігнорують практичні навички, без яких немислимо складне пояснення політичної події. У цьому плані практика справді є критерієм істини, тому що неадекватна схематична модель, покладена в основу гіпотези, не зможе успішно втілюватися. У такому разі слабка теорія буде змушена паразитувати на невизнаних формальною схемою неофіційних процесах, як ми можемо це спостерігати в конспірологічних теоріях міжнародних відносин.

Критики підходу № 2 вивели свою відповідь, яку Дж. Скотт називав «метісом». Метіс – це безліч практичних навичок і набутих відомостей, зв'язаних із природним і людським оточенням, що постійно змінюється.

За Дж. Скоттом, такі складні та ризиковані діяльності, як військова дипломатія і політика, видаються сферами, де кожен успішний практик щоразу намагається впливати на поведінку партнерів та противників щодо власних інтересів. Швидка і тямуща реакція на непередбачувані події – вид навички, який неможливо викласти у вигляді сухої трафаретної дисципліни. Відповідно її неможливо порахувати і подати у вигляді гіпотези.

У цьому сенсі ми згодні, що метіс лежить у тому значному просторі між областю індивідуальності, до якої не може бути застосована жодна формула, і областю знання, що кодифікується і може бути вивчене напам'ять.

Знання того, як і коли застосовувати практичні правила у конкретній ситуації, за Дж. Скоттом, становить суть метіса – він найбільш цінний у кон-

текстах, які мінливі, не визначені (невідомий ряд фактів) та мають приватний політичний характер.

Це пояснює існуючий в Азії постулат про те, що практичний досвід політика в місцевому масштабі важливіший за загальні правила політики. І тоді метис у контрфактичних політичних формулюваннях міжнародних відносин є здатністю і досвідом, необхідним для того, щоб вплинути на результат – посилити перевагу в позитивний бік саме в конкретному випадку.

Якщо в контрфактичних методах так багато проблем та існує безліч конкурентоспроможних альтернатив, то чому ми стаємо свідками дедалі більшої кількості подібних тверджень?

Аргументація стосовно одного або кількох випадків відсутності явного зв'язку між внутрішніми політичними проблемами та розв'язуванням війни може бути переконливішою, ніж будь-яка інша, хоча при цьому все одно не можна знайти контрфактуалів, які відіграють центральну роль у всіх політологічних дослідженнях (Bove and Nistico, 2014).

Як правило, дослідження міжнародної політики є ретроспективними (вони вивчають країни, які вже мають проблеми), а не перспективними (вони вивчають країни, які ще не мають проблем, але впевнено рухаються до них) (Gavin, 2015). Негативно позначається і низька культура вчених, які часто ставлять досить просте і пряме запитання: «чи призводить подія А до події В у більшості випадків?». Але є набагато складніші питання: «чи подія А загострює існуючі події, чи змінюються моделі політики та подій із часом, і чи цей зв'язок відбувається лише в деяких, особливо вразливих, країнах чи в усіх?» (Fearon, 1991).

Практики контрфактології показують, що вчені з більш ніж одним фактичним випадком досконалої мультиколінеарності можуть використовувати твердження: «будь-яка із запропонованих умов має причинно-наслідковий зв'язок».

Проблема полягає у тому, що без контрфактичної аргументації ми не можемо вирішити, «яка з цих змінних має значення?» і «чи має вона значення взагалі і якщо так, то наскільки важливе?». Наприклад, може бути, що тільки одна чи дві з набору політичних обставин міжнародних відносин справді критичні, тоді як решта зовсім не має значення.

Випадкові події, які допомагають привести до конкретних подій, не є «причинами», а лише «умовами» (Fearon, 1991). Умови конкретних подій, які узагальнюють чи можуть регулярно справляти ефект, називаються причинами. У такій логіці політична причина – це щось, що робить наслідок щоразу, коли вона відбувається.

Наприкінці наших роздумів ми повинні зауважити на головній проблемі – всі підстави вважати, що контрфактичний уявний експеримент, зро-

блений для оцінки причинної гіпотези, є неправомірними, коли ми маємо теорію, яка стверджує, що випадок не міг статися.

У політології ця проблема часто з'являється у наступному вигляді. Грунтуючись на порівняннях реальних випадків, компаративіст стверджує, що А викликало В у країні С. Припускаючи, що якби D було іншим, результат у країні С міг би бути більш схожий на результат у країні Е. Фахівець по країні С критикує це, абсурдно «стверджувати, що, виходячи з комплексу історичних і культурних чинників, притаманних країні Е, країна С могла бути іншою». Це означає, що у наших контрфактичних уявленнях ми можемо легітимно варіювати причини, які мали статися, оскільки вони сталися (Slough, 2023).

Як правило, дослідники порівняльної політики та міжнародних відносин часто стверджують, що оскільки статистичні методи непридатні, коли у нас мало випадків і багато змінних, необхідно розробити інші методи, які б забезпечили альтернативні пояснення, що перевіряються. Зазвичай це порівняльний метод, структурований та цілеспрямований на порівняння за якоюсь однією ознакою, відстеження процесу і все те, що іноді називають «якісними методами».

Висновки

У цій статті були розглянуті два підходи до аналізу історичних подій та дій країн на міжнародній арені. Обидва підходи мають свої переваги та обмеження. Перший підхід дозволяє розглядати події більш гнучко і не обов'язково прив'язувати їх до офіційної статистики. Другий наголошує на важливості аналізу контексту та факторів, але може призвести до збільшення складності та неоднозначності аналізу.

Вибір підходу залежить від конкретної ситуації та завдань дослідження. Обидва підходи можуть бути корисними для розуміння історичних подій та дій країн на міжнародній арені, і їх застосування залежить від специфіки конкретного дослідження.

REFERENCES

- Bove, V. and Nisticò, R., 2014. Coups d'état and defense spending: a counterfactual analysis. *Public Choice*, [e-journal] 161 (3/4), pp.321-344. <https://doi.org/10.1007/s11127-014-0202-2>
- Capoccia, G. and Kelemen, R., 2007. The Study of critical junctures: Theory, narrative, and counterfactuals in historical institutionalism. *World Politics*, [e-journal] 59 (3), pp.341-369. <https://doi.org/10.1017/S0043887100020852>

- Fearon, J.D., 1991. Counterfactuals and Hypothesis Testing in Political Science. *World Politics*, [e-journal] 43 (2), pp.169-195. <https://doi.org/10.2307/2010470>
- Gavin, F.J., 2015. What if? The historian and the counterfactual. *Security Studies*, [e-journal] 24 (3), pp.425-430. <https://doi.org/10.1080/09636412.2015.1070610>
- Gosnell, H.F., 1933. Statisticians and political scientists. *American Political Science Review*, [e-journal] 27 (3), pp.392-403. <https://doi.org/10.2307/1947438>
- Greenstein, F.I., 1998. The impact of personality on the end of the cold war: a counterfactual analysis. *Political Psychology*, 19 (1), pp.1-16.
- Grynaviski, E., 2013. Contrasts, counterfactuals, and causes. *European Journal of International Relations*, [e-journal] 19 (4), pp.823-846. <https://doi.org/10.1177/1354066111428971>
- Harvey, F., 2015. "What If" History Matters? Comparative Counterfactual Analysis and Policy Relevance. *Security Studies*, [e-journal] 24 (3), pp.413-424. <https://doi.org/10.1080/09636412.2015.1070606>
- King, G. and Zeng, L., 2006. The dangers of extreme counterfactuals. *Political Analysis*, [e-journal] 14 (2), pp.131-159. <https://doi.org/10.1093/pan/mpj004>
- Lebow, R.N., 2000. What's so different about a counterfactual? *World Politics*, [e-journal] 52 (4), pp.550-585. <https://doi.org/10.1017/S0043887100020104>
- Luebbert, G.M., 1987. Social foundations of political order in interwar Europe. *World Politics*, 39 (4), pp.449-478.
- Marten, K., 2018. Reconsidering NATO expansion: a counterfactual analysis of Russia and the West in the 1990s. *European Journal of International Security*, [e-journal] 3 (2), pp.135-161. <https://doi.org/10.1017/eis.2017.16>
- Scott, J.C., 1998. *Seeing like a state: How certain schemes to improve the human condition have failed*. [online] London: Yale University Press. Available at: <https://monoskop.org/images/9/9b/Scott_James_C_Seeing_Like_a_State_How_Certain_Schemes_to_Improve_the_Human_Condition_1998.pdf> [Accessed 20 October 2023].
- Slough, T., 2023. Phantom Counterfactuals. *American Journal of Political Science*, [e-journal] 67 (1), pp.137-153. <https://doi.org/10.1111/ajps.12715>
- Sylvan, D. and Majeski, S., 1998. A Methodology for the study of historical counterfactuals. *International Studies Quarterly*, [e-journal] 42 (1), pp.79-108. <https://doi.org/10.1111/0020-8833.00070>

PROBLEMS AND RISKS OF COUNTERFACTUAL RESEARCH METHODOLOGY IN INTERNATIONAL RELATIONS

Maksym Ratnikov

*PhD in Political Sciences, Senior Lecturer,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8066-2527>,
e-mail: mratnikov@vu.edu.ua,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,
Cherkasy, Ukraine, 18031*

The objective of this article is to analyse methods of research grounding in the political sphere of international relations. Additionally, this study highlights two approaches to researching historical events and actions of countries in the international arena. The first approach emphasises that the absence of a case in statistics does not mean that it could not have occurred in reality. Country decisions and events may remain under-documented due to the desire to maintain confidentiality, limited information, or the fact that events take place in real time. The mentioned approach puts an accent on the optional reference to official reports and statistics. The second approach points to the problem of statistical fixation on specific events, and emphasises the importance of analysing other circumstances that could affect the result. At the same time, researchers have to determine why exactly such a situation arose, but not another possible one.

With the help of the corporate and critical method, it is concluded that some risks of both approaches include the difficulty of determining objectivity in the analysis result. The first approach can lead to uncertainty about what happened, while the second approach can challenge assumptions about the relevance of the case. The research of comparative cases often emphasise the importance of adequate factors control and establishment of comparison conditions.

Key words: hypothesis; counterfactuals; methods of international relations analysis; problems of political statistics; research strategies.